

A historical map of Norway, showing the coastline and internal administrative boundaries. The map is divided into several dioceses, with the word 'DIOECESIS' appearing multiple times. The word 'BERGEN' is prominently displayed in the upper left quadrant. The map is rendered in a sepia tone with red ink used for the borders. The title 'Danmarks afståelse af Norge' is overlaid on a dark grey banner at the top of the page.

Danmarks afståelse af Norge

Til underviserne i folkeskolen
og gymnasiet

Kompendium

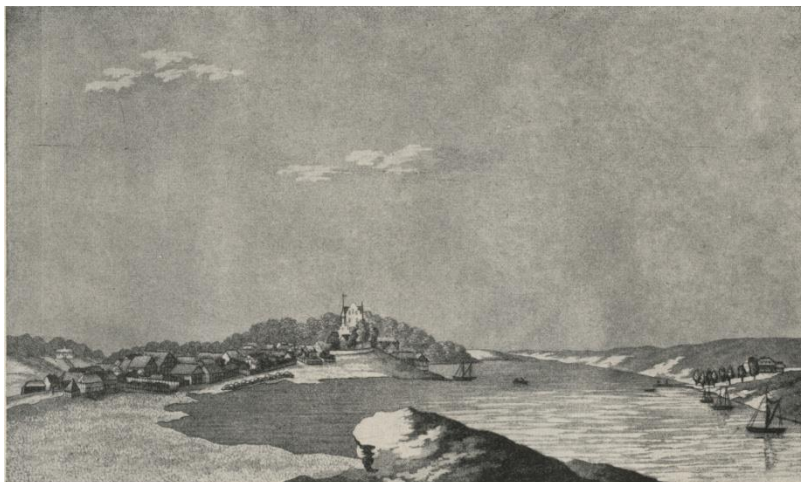

Kompendium til underviserne

Indholdsfortegnelse

Hindsgavl og Middelfart under Napoleonskrigene - den lokalhistoriske kontekst	3
Fremmede tropper i Middelfart.....	5
Hindsgavl kongens hovedkvarter	7
Den danske stat før og efter 1814	8
Imperiet.....	8
Tvillingeriget Danmark-Norge	8
Norske selvstændighedstanker	9
Demografi	9
Statshovedstaden København	9
Standssamfund	9
Skolereformerne	10
Enevælde.....	10
Frederik VI (1768-1839)	11
Konge af Guds nåde.....	11
Patriotisme	11
Fædrelandskærlighed.....	11
Det dobbelte fædrelandsbegreb før 1807	12
Nationalisme.....	12
Kristendom og fædrelandskærlighed	12
Den norske nationalkarakter før 1807	12
Identitet før 1814.....	12
Ytrings- og trykkefrihed.....	12
Følgerne af tabet af Norge	12
Revolutions- og Napoleonskrigene, 1792-1815	13
International tidslinie - Revolutions- og Napoleonskrigene 1775-1815	15
National tidslinie.....	16
Tidslinie for dansk og norsk identitet	20

Hindsgavl og Middelfart under Napoleonskrigene - den lokalhistoriske kontekst

Middelfart omkring 1800. Terrænforholdene stemmer ikke. H.A. Gosch.

”Siden Aaret 1789 har her ikke lagt Militaire, og en fast Indqvartering kan vel heller ikke efter det Kgl. Generalitets og Commissariats Collegii Sætning, at Regimenterne ei bør adskilles, nogensinde meere ventes med mindre Byen kunde modtage et heelt Regiment, som den ikke kan.” - Johan Bluhme: *Beskrivelse over Middelfart Kiøbstæd*, 1795.

”Byen Middelfart ligger på en halvø, er ikke just meget anselige, har en bred hovedgade, der er noget stejlt mod skibsbroen. Den skal indeholde omtrent 200 huse og gårde og næsten 100 borgere. De fleste bygninger er bindingsværk og gamler, nogle få er nye eller oppudsede. Rådstuen er også af bindingsværk, 2 stokværk. Kirken er temmelig stor med tårn, hvorpå er 4 små spir, som giver en god anseelse, især fra søsiden. Indvånerne er høflige, tjenstagtige og ved ikke meget af luksus. Handelen er ikke ubetydelig, både formedest byens egne og fremmede skibe, enskønt havnen er usikker i hårdt vejr”. - L. M. Wedel: *Indenlandske Rejse gennem de betydeligste og skjønneste Egne af de danske Provinser*, 1803.

”Middelfart er en liden og ubetydelig By; de fleste Huse smaa og uanseelige; Gaderne slette, men man var nu i Færd med at brolægge dem”¹. - Chr. Molbech: *Fragmenter af en Dagbog skreven paa en Reise i Danmark 1813*, 1815.

¹ Iflg. Bluhme (1795) var gaderne brolagte.

I 1790 blev den idealistiske Johan Bluhme hans kongelige majestæts byfoged over Middelfart². Bluhme var kraftigt inspireret af oplysningstidens ideer og ønskede at foretage en lang række af forbedringer i den efter hans vurdering tilbagestående købstad. Kritikken af byens forfatning var på mange områder velbegrunderet, men der var samtidig tale om en driftig by, der havde nydt godt af freden, handelen og oplysningsreformerne i det 18. århundrede. Middelfarterne havde sikkert svært ved at se det akutte behov for en rigtig havn, gadebelysning, en ny skole, en ny arrest, et nyt rådhus, mere intensiv dyrkning af roer og kartofler m.m. – ikke mindst i betragtning af den økonomiske byrde projekterne ville påføre byen her og nu. Bluhme lå samtidig i konstant strid med slotsherren til Hindsgavl, ritmester Christian Holger Adeler³, så det kom ikke som nogen overraskelse, at han i 1796 rejste til Kerteminde. Mange af Bluhmes forslag til forbedringer blev imidlertid realiseret i de følgende årtier.

Hindsgavlparret Christian Holger Adeler og Karen Basse Fønss var ligesom Bluhme stærkt inspireret af oplysningstidens tanker. Landboreformer, socialt ansvar og ny industri stod højt på deres dagsorden. De opførte boliger til slottets gifte arbejdere, grundlagde en lerpottfabrik og engagerede sig i tekstilindustrien, hvilket bl.a. førte til oprettelsen af en arbejdsanstalt i Middelfart.

Det nuværende Hindsgavl Slot blev opført i 1784 af Adeler og Fønss. Da Adeler døde i 1801 var Middelfart By en lille købstad med blot ca. 200 husstande – hovedparten indenfor byportene – og lidt over 1.000 sjæle. De fleste huse og gårde var tarvelige mur- og bindingsværkshuse, men flere af husene var dog i to etager⁴. Kirken og hospitalet var de eneste grundmurede bygninger, indtil man opførte otte grundmurede huse og gårde på asken af 14 boliger, der gik op i flammer i Algade i 1791. Fire af de nye bygninger var i to etager. Det samme var det anseelige men noget bedagede rådhus, der også husede byens arrest og skolestue⁵. Der hørte ingen skov til byen ved indgangen til 1800-tallet, men derimod en ålegård og to udskiftede bymarker – søndermarken og møllemarken. I 1806 holdt byen 74 heste og 180 køer. Dertil kom en snes slagtekøer om vinteren og 30 til 40 svin, som byens købmænd og brændevinsbryggere holdt som bierhverv.

Middelfarterne ernærede sig ved traditionelle erhverv. Belgieren J.H. Kochs klædefabrik i Algade var byens eneste større, private virksomhed med egen valkemølle. Byen havde en eller flere bagere, blikkenslagere, brændevinsbrændere, bødkere, bådebyggere, feldberedere, garvere, glarmestre, guldsmede, gæstgivere, handelsmænd, handelsbetjente, hattemagere, jordmødre, malere, murere,

² Bluhme var født i Horst i Holsten i 1764, men han voksede op hos en morbroder i København.

³ Senere kammerherre.

⁴ I 20 husstande boede tre generationer sammen i 1801, men den typiske husstand bestod af far, mor og børn samt evt. en svend og/eller tjenestepige.

⁵ Efter skolereformen i 1814 byggede man i 1816 en skolebygning overfor Kirken (det nuværende Historiens Hus). Et nyt rådhus stod først klar i 1826.

rebslagere, sadelmagere, skomagere, skræddere, skærslippere, slagtere, smede, snedkere, syersker, tømrere, vognmænd, værtshusholdere og vævere. Byens placering ved Lillebælt betød, at flere også ernærede sig som færgekarle og fiskere, men den århundreder gamle marsvinefangst var omkring 1800 gået i stå⁶. Dertil kom skaren af svende, tjenestepiger, daglejere, arbejdsmænd og avlskarle. Endelig var der ved indgangen til 1800-tallet sognepræsten, pastoren, kapellanen, byfogeden, apotekeren, vægteren, skoleholderen, en fuldmægtig, en kontorist, told- og consumptionsinspektører samt de kongelige embedsmænd: postmesteren, transportforvalteren og reservedistriktsskirurgen. Fattigfolk, der ikke kunne ernære sig selv men var arbejdsduelige, kunne få aflønnet beskæftigelse på det af kammerherre Adeler og Karen Basse Fønss oprettede uldspinderi i Brogade. Der var frem til statsbankerotten i 1813 tale om en statsstøttet arbejdsanstalt. Da statsstøtten bortfaldt efter statsbankerotten, lukkede uldspinderiet.

Ved indgangen til 1800-tallet kunne byens såkaldte hospital og sygehus huse nogle af byens fattige. Hospitalet husede således i 1795 tre fattige fruentimmere, der modtog ugentlig understøttelse af byens fattigkasse.

Byen fik først en rigtig havn i 1837. Fra Middelfart Skibbroe udførte handelsmændenes galease og to jagter korn og fedevarer til Norge og København. Fra Norge importeredes primært tømmer og fra København primært jern⁷. Kongebroen vest for byen var fra gammel tid af reserveret til kongelig tjeneste, men den blev fra 1700-tallet også anvendt til almindelig transport.

En lille del af byens tilflyttere var født i udlandet, det gjaldt blandt andet den unge vejkonstruktør Nestor de Bretteville. Han var en adelig flygtning fra Frankrig, som flyttede hertil da han blev udpeget til at lede opførelsen af den vestfynske del af den nye hovedlandevej fra Odense til Middelfart. Han blev gift med købmand og vognmand Søren Nielsens datter og flyttede ind i Algade 65. I 1807 måtte han i en kort overgang indstille vejbyggeriet for at overtage kommandoen over Strib Batteri.

Fremmede tropper i Middelfart

Efter at Frederik VI måtte opgive neutralitetspolitikken og erklære England krig i 1807, kom Middelfart i fokus p.g.a. byens beliggenhed. Vasnæsskansen ved Hindsgavl og Vejrmosegårds-kansen i Jylland blev anlagt samme år for at hjælpe med at sikre Lillebælt. I Strib fandtes allerede en skanse, som var blevet

⁶ Iflg. G. Begstrup (1806) – hvis kilde var byfoged Sommer – så skyldtes marsvinefangstens ophør bl.a. uformuenhed. En anden årsag var, at flere af marsvinejægerne var blevet indkaldt til militæret i 1801. I 1808-1812 tilskyndede kong Frederik amtmand grev Wedel til Wedellsborg til at få marsvinefangsten genoptaget. Wedel fik lov til at udpege 16-17 lokale mænd fra hæren og flåden, som fik orlov i fangstsæsonen. Udbyttet af jagten er uvis frem til 1818.

⁷ Johan Bluhme (1795) fortæller, at før Napoleonskrigene importerede Middelfart jern, stenkul, tjære, salt, tørfisk mm. fra Norge og primært urtekram fra København. En sjælden gang imellem sejlede man også til Flensborg.

anlagt i 1801. Kammerherreinde Karen Basse Fønss skænkede jorden til Vasnæsskansen som en patriotisk gave. Hun undgik til gengæld at skulle afgive blytage fra hendes ejendomme, som skulle smeltes om til kugler, da hun til alt held havde andet bly på lager. Den norskfødte oberst Andreas Gram von Heide blev tildelt overkommandoen over Strib- og Vasnæsskansen i 1808⁸.

I 1808 planlagde Danmark og Frankrig en storstilet invasion af Sverige. Napoleons mission var at tvinge Sverige til at indføre fastlandsspærringen for engelske skibe. I denne anledning blev byfoged Sommer og billetør⁹ garver Groos bedt om at vurdere, hvor mange gennemrejsende tropper Middelfart kunne huse. Byfoged Bluhme havde 13 år før set pessimistisk på byens kapacitet til at huse soldater, men Sommer og Groos kom frem til at byen kunne huse intet mindre end 1 general, 14 stabsofficerer, 18 subalterne officerer, 8 underofficerer, 956 ”Gemene” soldater og 349 heste. Da spanierne i nogle tilfælde havde deres familier med på marchen, og hver officer havde flere folk tilknyttet, betød det reelt, at man kunne huse mindst ligeså mange fremmede, som der var indbyggere i byen. Franskmændene og spanierne skulle indkvarteres hos byens borgere, hos byens gæstgiverier og i offentlige bygninger. Den ovenfor nævnte oberst Andreas Gram von Heide blev tildelt opgaven med at stå for troppernes forplejning¹⁰.

I foråret 1808 rejste over 30.000 spanske og franske tropper fra Hamborg med kurs mod Snoghøj. Her skulle de sejles over Lillebælt til Middelfart og derefter rejse videre mod øst. Hæren var under befaling af marskal Bernadotte, der senere skulle skifte side og vriste Norge fra den danske stat. Til at hjælpe med overfarten over Lillebælt ankom der den 1. marts 64 matroser fra marinen. Den 11. marts blev de første franske tropper sejlet over Lillebælt¹¹. Fem dage senere fulgte de første spanske tropper. Middelfart havde sine egne borgerlige korps¹² nogenlunde udstyret med uniformer, faner og geværer, men det må trods alt have været et fremmed syn for middelfarterne at se de sydlandske tropper i deres flotte uniformer.

Der var stor forskel på, hvor belagt Middelfart og Hindsgavl Slot var med spanske og franske soldater de næste mange måneder. Kammerherreinde Karen Basse Fønss måtte nogle dage dele Hindsgavl med

⁸ Den 20. august 1808 var der udstationeret 100 mand ved Vasnæs Batteriet (8 tolvpunds kanoner, 2 haubitser) under kommando af sekundløjtnant Horn og 118 mand ved Strib Batteriet (12 attenpundskanoner) under kommando af premiereløjtnant Bretteville. Samme måned blev der afholdt kanoneksercits på Vasnæsskansen. Her blev det fastslået, at kanonerne kunne skyde hele vejen tværs over bæltet – Mumme: *Begivenhederne i Fyen* (1848).

⁹ D.v.s. indkvarteringsleder.

¹⁰ En rekvirering af vin fra Assens til de fremmede officerer har vundet lokalhistorisk berømmelse, fordi man i Middelfart og Assens ikke kunne blive enige om vinens anvendelighed til konsumtion.

¹¹ Fra Middelfart blev rekvireret færgen, en galease og nogle mindre både til overfarten. Andre havnebyer måtte også stille skibe til rådighed. Sekundløjtnanterne Rosenørn og Schönheider vogtede overfarten i kongelige skibe.

¹² Borgerkorpset, der skulle holde ro og orden, slukke ildebrande m.m., og Jægerkorpset, som skulle forhindre fjendtlige angreb.

200 fremmede, mens det ikke var usædvanligt at 4-500 soldater slog sig ned i Middelfart. Nogle nætter var der så mange tropper i Middelfart, at de ifølge overleveringen måtte sove i halm på Brogade. Intet mindre end 22 generaler, 2.470 officerer, 2.484 underofficerer, 33.010 menige og 5.942 heste fik i løbet af 1808 nattekvarter i Middelfart¹³. I nogle tilfælde opholdt tropperne sig flere dage ad gangen i byen. Det var en enorm byrde for byen, slottet og de omkringliggende byer at skulle hjælpe med at brødføde de mange fremmede soldater¹⁴. I godtgørelse for indkvarteringen modtog Middelfart 3.926 rigsdaler.

Den 6.-10 maj 1808 tog også marskal Bernadotte, hans hustru og deres 8 år gamle søn Oskar ophold på Hindsgavl Slot. Kammerherreinde Karen Basse Fønss var bestemt ikke glad for at skulle dele slottet med de fremmede. Danskerne havde generelt mange fordomme om de fremmedsprogede sydlændinge, og der gik mange rygter om spaniernes frimodighed overfor de danske piger, de sejrsvandte franske officerers fine fornemmelser og sydlændingens spøjse madvaner. På Fyn fortæller overleveringen, at sydlændingene drev en heftig jagt på øens frøer, katte og snoge til konsum.

Invasjonen af Sverige blev af flere grunde ikke til noget. I eftersommeren 1808 gjorde spanierne i Danmark oprør, fordi der var udbrudt oprør mod franskmændene hjemme i Spanien. De fleste spaniere på Fyn tog til Langeland, hvor de blev samlet op af engelske skibe. Bernadotte beordrede de resterende spaniere anholdt. En overgang blev alle skibe i Middelfart konfiskeret, så spanierne ikke kunne flygte over Lillebælt. Middelfart Kirke måtte huse nogle af de spanske krigsfanger.

Hindsgavl kongens hovedkvarter

En lille dansk kommando rykkede ind i Middelfart, efter at franskmændene og spanierne havde forladt landet. Krigen havde dog ikke forladt vores breddegrader. Engelske krigsskibe vedblev at patruljere i de danske farvande og vanskeliggøre søhandelen samt korntransporterne til det hungersnødtruede Norge. Danske kapere (autoriserede sørøvere) i væbnede handelsskibe og marinen i små kanonbåde førte en årelang kystkrig mod englænderne, og de havde flere gange held med at tage gode priser. Middelfart havde nok ikke sine egne kapere, men der blev indkvarteret engelske krigsfanger i byen og kirken.

I 1813 led Napoleon et afgørende nederlag til de allierede ved Leipzig. Flere klyngede sig til håbet om, at Napoleons hærførergeni atter engang ville kunne vende krigen, så franskmændene kunne komme den danske stat til undsætning, men faktum var, at riget nu lå ubeskyttet mod et angreb sydfra. Marskal Bernadotte – der havde skiftet side og var blevet kronprins Karl Johan af Sverige – kunne uhindret

¹³ Tropperne havde kvarter i Middelfart, både når de lige havde krydset eller skulle til at krydse Lillebælt.

¹⁴ Karen Basse Fønss beskrev de byrder, der blev pålagt slottet og de omkringliggende byer, i et brev til hendes halvbroder dateret den 21. maj 1808.

rykke op i Holsten og Slesvig med en overlegen allieret hær for at tvinge Frederik VI til at slutte sig til de allierede og afstå Norge.

Frederik VI var gået ind i krigen i et forsøg på at forhindre en splittelse af Danmark-Norge. Han håbede stadig at kunne beholde Norge, da han den 3. januar 1814 forlod København med kurs mod sit nye hovedkvarter på Hindsgavl. Karen Basse Fønss var død i juli 1808, og den unge arving Niels Basse Fønss var formentlig endnu ikke flyttet ind på Hindsgavl, men dette spillede sandsynligvis ikke den store rolle for kongens valg af hovedkvarter. Sandsynligvis var det ønsket om at have Lillebælt mellem sig og fjenden, der fik kongen til at vælge Hindsgavl. På det idylliske slot måtte kongen nødtvunget indse, at Norge var tabt.

For litteraturliste samt mere uddybende gennemgang af den lokalhistoriske kontekst se artiklen *Middelfart og Hindsgavl under Revolutions- og Napoleonskrigene* på Middelfart Museums hjemmeside.

Den danske stat før og efter 1814

Imperiet

Før 1814 bestod den danske stat af Danmark, Norge, Island, Færøerne, Grønland, hertugdømmerne Slesvig og Holsten samt kolonier i Vestindien, Indien og på Guldkysten.

Ved Kielerfreden i 1814 måtte den danske stat afstå Norge til Sverige. England beholdt Helgoland men tilbagegav den ligeledes invaderede ø Anholt. Som territoriell kompensation for Norge fik Danmark Sveriges besiddelser i Forpommern og Rügen (som senere blev ombyttet med hertugdømmet Lauenburg).

Tvillingeriget Danmark-Norge

I 1814 havde Danmark og Norge hørt sammen under det danske kongehus i 434 år. Et særligt kulturfællesskab knyttede rigerne sammen. Danskerne og nordmændene delte sprogfællesskab (dansk), mens man i hertugdømmerne talte tysk. Religion, myter, historie og arvefjenden Sverige bandt ligeledes de to nordiske riger sammen. Også når det kom til familier og venskaber var danskerne og nordmændene tæt forbundet. Selvfølgelig var der forskel på at være norsk og at være dansk – ligesom der var forskel på at være f.eks. fynsk og jysk. Kort inden Tvillingerigets opløsning var der danskere, der foreslog at omdøbe Danmark-Norge til Dannora eller Dannorig – hvilket understregede det utænkelige i en skilsmisse.

Norske selvstændighedstanker

Den lange fredperiode, retssikkerheden, de gode økonomiske tider og de lave skatter op gennem 1700-tallet betød, at de fleste nordmænd var godt tilfredse med situationen før Napoleonskrigene. I trykkefrihedsperioden 1770-73 havde nogle unge nordmænd klaget over, at Norge blev behandlet som en koloni, og de havde yttret ønske om, at Norge fik egen bank og eget universitet. Det eneste seriøse forsøg på norsk oprør mod Danmark fandt imidlertid sted i 1790. Tilslutningen til mere norsk selvstændighed blev dog først for alvor stor efter 1807, hvor Norge blev hårdt ramt af den danske stats krigsdeltagelse.

Demografi

Kort før afståelsen af Norge i 1814 var der 929.000 indbyggere i Danmark, 883.000 i Norge, 278.000 i Slesvig og 328.000 i Holsten. I alt ca. 2,5 mio. indbyggere. Til sammenligning er der i dag omkring 5,6 mio. indbyggere alene i Danmark.

I Norge boede ca. 20% af befolkningen i købstæderne, mens 80% tilhørte landbobefolkningen. I Danmark boede 10% i hovedstaden, 10% i provinskøbstæderne og 80% i landsbyerne og på landet.

Statshovedstaden København

I København boede ca. 100.000 i år 1800, heraf mange nordmænd, tyskere, svenskere og andre nationaliteter. De næststørste byer i den danske stat var Altona (23.000), Bergen (18.000), Flensborg (13.000), Christiania (9.000), Trondhjem (8.800). De danske provinsbyer såsom Aalborg, Helsingør og Odense havde kun mellem 5.-6.000 indbyggere.

Hertugdømmerne havde eget universitet, det fik Norge ikke før 1811. Norge havde heller ikke egen nationalbank, og de blev ledet af en dansk udpeget statholder. Alligevel kan man til dels tale om, at Danmark-Norge indgik i et ligeværdigt fællesskab. Fordi for såvel Norge som den danske provins var magten og kulturen centreret i statshovedstaten København.

Standssamfund

Den danske stat var et standssamfund bestående af bønder, borgere (købmænd, håndværkere, handlende) og adelige. En vis grad af social mobilitet – d.v.s. at gå fra en stand til en anden – var mulig, fordi der samtidigt eksisterede et rangssystem.

Fæstebønder, husmænd, daglejere og hjemløse var nederst i hierarkiet. Fæstebonden fæstede gården af herremanden mod at yde hoveri (pligtarbejde for herremanden) og landgilde (skat). Stavnsbåndet bandt fæstebonden til fødeegnen fra han var 4-40 år gammel. Fæstebonden havde heller ingen politiske

rettigheder, og den eneste uddannelse, mange fæstebønder modtog, bestod af en smule læseundervisning af degnen, så de akkurat kunne gennemføre konfirmationen.

Ikke alle bønder var fæstebønder. Nogle var selvejere, d.v.s. de ejede selv gården. De bedre stillede bønder havde mulighed for at betale sig uden om stavnsbåndet, eller betale for at sønnen lærte at læse, skrive og regne, så han kunne stræbe efter at slå sig ned i en købstad som f.eks. håndværker eller handlende.

Under oplysningstiden i 1700-tallet var der nogle herremænd og borgere, der arbejdede for at forbedre bondens vilkår. Det førte til landboreformerne. Reformerne inkluderede afskaffelse af stavnsbåndet (1788), ophævelsen af landsbyernes jordfællesskab med det formål at opnå en mere effektiv udnyttelse af jorden, indførelse af nye dyrkningsmetoder og afgrøder, mulighed for fæstebønder at blive selvejere m.m. Landboreformerne gav dog ikke bønderne politiske rettigheder, og hoveriet blev heller ikke afskaffet.

Skolereformerne

I oplysningstiden blev der sat fokus på undervisningen. Chr. VI's *Forordning af 1739* havde til formål at indføre almindelig skolepligt og en fast skole i hvert sogn. Der var store ambitioner om at indføre flere forskellige fag, men omkostningerne mødte indvendinger. Derfor var der stadig skolebørn fra almuen, der op gennem 1700-tallet kun modtog undervisning i læsning og katekismus af degnen. Formålet med undervisningen var at gøre børnene i stand til at gennemføre konfirmationen.

I 1789 nedsattes den store skolekommission, og fra 1791 lod Staten og privatpersoner oprette flere seminarier til uddannelse af lærere. Skolereformerne kulminerede med *Anordninger om Almueskolevæsenet i Købstæderne og paa Landet af 29. juli 1814* (Folkeskolens fødsel). Nu skulle alle skolebørn lære at læse, skrive, regne m.m. Først efter skolereformerne og landboreformerne fik hele almuen viden og økonomisk råderum til at interessere sig for den borgerlige elites begreber om f.eks. pligter mod fædrelandet.

Enevælde

Man kalder det absolutisme eller enevælde, når en enkelt fyrste råder over hele statsmagten. Frederik III (r. 1648-70) var den første enevældige monark herhjemme. I praksis kunne én mand ikke regere en hel stat uden rådgivning. I Danmark modtog de enevældige monarker råd fra gehejmekonseillet (senere gehejmestatsrådet). De fleste europæiske lande havde enevælde for 200 år siden. Enevælden blev afskaffet herhjemme i 1849.

Frederik VI (1768-1839)

Under den sindssyge Christian VII lå statsmagten i forskellige partiers hænder indtil 1784, hvor den blot 16 år gamle kronprins Frederik og hans støtter gennemførte et statskup. Frederik blev dog først officielt udnævnt til konge og statsoverhoved ved faderens død i 1808. Da Danmark kom i krig med England i 1807 ophørte Frederik med at indkalde gehejmestatsrådet, da han selv ville styre udenrigspolitikken. Efter krigen og afståelsen af Norge modsatte han sig, at Danmark fik en grundlov. Han gik heller ikke ind for trykke- og ytringsfrihed. Man har tillagt ham det ikke helt korrekt citerede citat: ”Vi alene vide, hvad der tjener folket bedst.”

Konge af Guds nåde

Den sindssyge Christian VII kunne indtage tronen, fordi vi havde arvemonarki, d.v.s. monarken var født til jobbet, han skulle ikke vælges. De danske konger betegnede sig selv som ”konger af Guds nåde,” og sådan så undersåtterne også på dem. Kongen var ”en hellig person, sat af Gud, til at give landet love, og at våge over deres efterlevelse.” Monarken blev betragtet som den algode og alvise landsfader, i hvis hænder fædrelandet og undersåtternes lykke lå.

Kongetroskab samt regionale og lokale tilhørsforhold spillede en større rolle for bønderne i Danmark og Norge end fædrelandet eller staten. Bønderne havde ikke et uddannelsesmæssigt og økonomisk overskud til at beskæftige sig med mere abstrakte begreber.

Patriotisme

Patriotismen var ifølge borgerskabet den danske stats ideologiske grundlag. Af fri vilje og ægte følelser skulle man hjælpe staten og være villig til selv det største offer. Kongemagten bakkede naturligvis op omkring patriotismeideologien.

Efter 1814 blev patriotismebegrebet i Norge i stigende grad forbundet med begreberne nation og selvstændighed. Det fik hermed en politisk betydning (norsk nationalisme).

Fædrelandskærlighed

Fædrelandskærlighed mente borgerskabet var en dyd og en naturlig drift til at elske ens fødeland. Når folk fra almuen ikke følte fædrelandskærlighed, skyldtes det mangel på fornuft og dannelse.

Efter 1814 gik patriotismebegrebet af mode i Danmark til fordel for et nationalpatriotisk fædrelandskærlighedsbegreb. Det skyldtes bl.a., at de tyske holstenerere var sværere at identificere sig med end de dansktalende nordmænd. Holstenerne havde ikke samme sprog, kultur og historie som Danmark-Norge.

Det dobbelte fædrelandsbegreb før 1807

Nordmændene anskuede både Norge (fødelandet) og Danmark-Norge for deres fædreland. Det samme gjorde sig gældende i Hertugdømmerne.

Nationalisme

Selve begrebet nationalisme havde en negativ betydning indtil 1830. I Norge var der tale om norsk nationalisme fra 1814. I Danmark opstod nationalismen først senere, da Hertugdømmerne begyndte at kæmpe for selvstændighed. Kulturnationalismen var imidlertid vidt udbredt. Både Grundtvig, Chr. Molbech, B.S. Ingemann mfl. fremhævede den danske nation på bekostning af Holsten.

Kristendom og fædrelandskærlighed

Troen på Gud og fædrelandskærlighed var de højeste dyder ifølge den borgerlige elite.

Den norske nationalkarakter før 1807

Den norske nationalkarakter var til dels forbundet med et dansk (københavnsk) modgreb. De norske "bjergboere" blev af både danskere og nordmænd opfattet som Nordens spartanere: 1. enkle og ufordærvede i modsætning til de dekadente københavnere. 2. frimodige. 3. frihedstrang. 4. særlig norsk kongetroskab.

Identitet før 1814

Den norske embedsstand var sprogligt, kulturelt og uddannelsesmæssigt "pseudodansk", ligesom den gennem familie og venskaber var forbundet med Danmark. Den danske stats udenrigsminister, Rosenkrantz, var for eksempel norskfødt.

Almuen i Danmark og Norge gik mere op i lokale, regionale og familiære tilhørsforhold end i patriotisme og fædrelandskærlighed. Det kom bl.a. til udtryk under krigen, hvor almuen var uvillige til at tjene landeværnet uden for lokalområdet.

Ytrings- og trykkefrihed

Friheden til at sige og skrive sin mening er grundstene i et demokrati. Under enevælden tolererede kongen ikke kritik af systemet eller den førte politik. I forbindelse med den danske stats krigsdeltagelse og afståelsen af Norge var utilfredsheden med Frederik VI høj i både Norge og Danmark. Liberale danskere ønskede et brud med enevælden. Kongen bekæmpede misfornøjelsen ved at indføre skrap censur og forbyde salget af norske aviser i Danmark.

Følgerne af tabet af Norge

- Småstatsmentaliteten udbredt i Danmark – ikke først efter nederlaget i 1864.

- Efter 1814 – og ikke først efter 1864 – blev der stillet forslag om de jyske heders opdyrkelse efter devicen: ”Hvad udadtil tabtes, skulle indadtil vindes”.
- Danske liberale så udviklingen i Norge – især den norske grundlov – som et forbillede. Danske konservative og kongen så udviklingen i Norge som et skræmmeeksempel.
- Norsk-svensk frygt for at danskere¹⁵ ville besætte norske embeder efter 1814 medførte at indfødsretten blev indført i Norge. Den blev dog ikke håndhævet alt for hårdt.
- I slutningen af 1815 begyndte nogle nordmænd at gøre krav på de dengang økonomisk ubetydelige tidligere norske kolonier Island, Grønland og Færøerne. Nordmændene så en national og kulturel værdi i kolonierne. Grønland blev flere gange siden genstand for strid mellem Danmark og Norge.
- Wergelands bog: *Danmarks politiske Forbrydelser* (1816) var fuld af et brændende had til Danmark. Wergeland så Danmark som en kolonimagt, der havde udnyttet Norge. Dansksindede nordmænd så Wergeland som en forræder og tilhængere af bogen som ”uægte nordmænd”.
- Efter Karl Johans tronbestigelse i 1818 og efterfølgende forsøg på at binde Norge tættere på Sverige blev Grundloven et omdrejningspunkt for en politisk nationalisme i Norge, hvis kult blev udtrykt i 17. maj-fejringen (Grundlovsdagen). Kongemagten blev kun tildelt en sekundær betydning.

Revolutions- og Napoleonskrigene, 1792-1815

I 1789, seks år efter afslutningen af Den Amerikanske Revolution, udbrød der revolution i Frankrig. Befolkningens utilfredshed med den enevældige konge, Ludvig XVI, skyldtes bl.a. en truende statsbankerot og manglende politisk indflydelse. Den Franske Revolution vakte bekymring blandt Europas enevældige monarker, der ikke ville afgive magt til befolkningerne. I 1792 udbrød der krig mellem det revolutionære Frankrig på den ene side og Østrig og Preussen på den anden. Året efter lå Frankrig i krig mod de fleste fastlandseuropæiske stormagter samt Storbritannien. Da de europæiske stormagter på dette tidspunkt var kolonimagter, fandt der også krigshandlinger sted udenfor Europa og på Verdenshavene.

¹⁵ Danskere der var bosat i Norge. Eller danskere med norske familierelationer. Syv af deltagerne på grundlovsforsamlingen på Eidsvold var for eksempel født i Danmark.

Den Franske Revolution løb af sporet. I 1799 kunne Napoleon – en lavadelig, korsikanske officer, der havde vundet sig berømmelse under Revolutionskrigene – gribe magten og begrave alle revolutionens for længst blodtilsolede tanker om frihed, lighed og broderskab.

De enevældige europæiske regenter ville ikke anerkende Frankrigs nye leder. Napoleon på sin side drømte store drømme om at udstrække sin magt udenfor Frankrigs grænser. I 1804 lod han sig udråbe til kejser. I de følgende år satte den nærmest uovervindelige franske hær store dele af Europa i brand. I 1807 strakte Napoleons imperium sig over det meste af Vesteuropa. Nu manglede han bare at besejre Storbritannien, så lå verdensherredømmet for hans fødder.

Storbritannien var verdens suverænt førende flådemagt, og derfor var en invasion af England et urealistisk forehavende. Napoleon forsøgte i stedet at knægte England ved at indføre en Fastlandsspærring, der skulle forhindre England i at modtage produkter inkl. fødevarer fra kontinentet.

Kronprins Frederik havde med succes holdt den danske stat ude af Revolutions- og Napoleonskrigene. Selv efter Slaget på Reden den 18. marts 1801, hvor briterne angreb den forankrede dansk-norske flåde ved København – valgte kronprinsen at fortsætte neutralitetspolitikken. Selvom den danske stat var stor i udstrækning, var den ubetydelig i militærhenseende. Den engang så glørværdige og frygtede danske flåde var ingen match for den engelske, og flere lande kunne stille med en større og bedre udrustet hær. Indbyggerne havde nydt godt af næsten 87 års ubrudt fred. Handlen og velstanden var blomstret, samtidig med at bønderne var blevet løst af stavnsbåndet.

Napoleons fastlandsspærring betød, at Storbritannien og Frankrig ikke længere kunne tolerere en neutral dansk stat. Storbritannien lancerede et angreb på Danmark, som kulminerede med Københavns bombardement og udlevering af flåden i begyndelsen af september 1807. Kronprins Frederik erklærede nu England krig og indgik en alliance med Napoleon. Formålet med alliancen var at bevare hele staten intakt.

Krigen med England var primært en kystkrig med utallige små træfninger men uden store slag. Fra marts 1808 til 1809 lå den danske stat også i krig mod arvefjenden Sverige, der havde ambitioner om at erobre Norge. En storstilet dansk-fransk-spansk-hollandsk invasion af Sydsverige i 1808 blev ikke til noget, men de fremmede troppers ophold i Danmark og hertugdømmerne gik hårdt ud over økonomien. Napoleons ligeledes fejlslåede invasion af Rusland i 1812 besejlede reelt den danske stats skæbne, idet Frankrig nu ikke længere kunne komme Danmark til undsætning. I 1813 gik den danske stat bankerot, og året efter måtte Frederik modtvunget afstå Norge til Sverige. I kompensation fik den danske stat Svensk Forpommern og Rügen (senere ombyttet med fyrstedømmet Lauenburg).

De allierede indtog kort efter Paris. Napoleon blev tvunget til at abdicere og blev forvist til Elba. I 1815 vendte han tilbage til Frankrig, blot for at tabe alt til briterne og preusserne ved Waterloo. Han endte sit liv i 1821 i fangenskab på øen Sankt Helena.

Med tabet af Norge var 434 års politisk fællesskab mellem Danmark-Norge slut. Norge fik samme år sin egen moderne, fremsynede grundlov, som landet fik lov til at beholde, selv om det blev tvunget i union med Sverige.

Tabet af Norge var smerteligt både for den danske befolkning og den enevældige monark. Det markerede den sammensatte danske stats overgang til en småstat, selvom vi modtog territorial kompensation. Samtidig vakte Norges frie forfatning misundelse i Danmark. Frederik VI frygtede de liberale ideer og gjorde alt for at forhindre deres udbredelse. Han indførte blandt andet censur og forbød norske aviser. Det kulturelle fællesskab og de liberale ideer lod sig dog ikke fortrænge.

International tidslinie - Revolutions- og Napoleonskrigene 1775-1815

- 1775-83 Den Amerikanske Revolution.
- 1789-99 Den Franske Revolution.
- 1792 Østrig og Preussen i krig mod Frankrig.
- 1799 Napoleon Bonaparte gennemfører statskup (Brumairekuppet) og udpeges til førstekonsul.
- 1803 Storbritannien erklærer Frankrig krig.
- 1804 Napoleon kronet til kejser.
- 1805 Slaget ved Trafalgar. Med nederlaget må Napoleon reelt opgive sine planer om at invadere England.
- 1805 Napoleon sejrer over Østrig og Rusland i Trekejserslaget ved Austerlitz.
- 1806 Frankrig besejrer Preussen og Saksen ved slagene ved Jena og Auerstedt.
- 1806 Det Tysk-romerske Rige opløses.
- 1806 I november indfører Napoleon Fastlandsspærringen, der skulle bremse al handel med England.
- 1807 I januar svarer England igen ved at forbyde sejlads til fransk kontrollerede havne.

- 1807 14. juni sejrer Frankrig over Rusland tæt ved den russiske grænse. Ved Freden i Tilsit lover zar Alexander at tvinge Danmark, Portugal og Sverige til at tiltræde Fastlandsspærringen. Til gengæld får tsaren frie hænder til at annektere Finland.
- 1807 Da Danmark ikke vil udlevere flåden frivilligt til England bl.a. af frygt for Napoleons reaktion, erobrer England flåden.
- 1807-14 Danmark erklærer England krig. Der er tale om en kystkrig med utallige små træfninger men ingen store slag.
- 1809 Sverige må afstå Finland til Rusland. Russiske diplomater foreslår svenskerne Norge som en potentiel territorial kompensation.
- 1812 Napoleon angriber Rusland i juni. Blot 4.000 overlevende af en halv million soldater fra den franske hær må flygte i december.
- 1813 Stormagterne Storbritannien, Rusland, Østrig og Preussen allierer sig mod Frankrig. I oktober taber Napoleon Slaget ved Leipzig. Franskmændene må trække sig tilbage over Rhinen.
- 1814 I slutningen af marts indtager de allierede Paris. Napoleon må abdicere og forvises til Elba. Ludvig 18. Bourbon indsættes som fransk regent.
- 1815 I marts vender Napoleon tilbage til Frankrig. Briterne og preusserne sejrer ved Waterloo i juni. Napoleon forvises til Sankt Helena.

National tidslinie

- 1014-1035 Knud den Store opbygger Nordsøimperium: Danmark, Norge, England, dele af Sverige.
- 1397-1523 Kalmarunionen mellem Danmark, Norge og Sverige. Sverige træder ud efter den Svenske Befrielses Krig
- 1521-23. I de flg. århundreder kæmper Danmark-Norge jævnligt mod Sverige.
- 1536 Christian d. III afskaffer det norske rigsråd og underlægger det norske rigsstyre under det danske rigsråd.
- 1772 Gehejmestatsrådet styrer den danske stat under den sindssyge Chr. VII
- 1773 Danmark indgår alliance med Rusland som et politisk og militært forsvar mod svensk aggression.

- 1784 Kronprins Frederik overtager magten.
- 1797 Udenrigsminister A.P. Bernstorff dør. Kronprins Frederik overtager ledelsen af udenrigspolitikken.
- 1801 2. april. Slaget på Reden. Engelsk flåde angriber den danske flåde ud for København. Englænderne vil tvinge Danmark til at udtræde af Det Væbnede Neutralitetsforbund eller udlevere flåden. Englænderne sejrer, og Danmark udtræder af Det Væbnede Neutralitetsforbund.
- 1803 Storbritannien erklærer Frankrig krig.
- 1806 Efter sejrene i slagene ved Austerlitz, Jena og Auerstedt ligger vejen åben for fransk invasion af Danmark.
- 1806 I november indfører Napoleon Fastlandsspærringen, der skulle bremse al handel med England.
- 1807 I januar svarer England igen ved at forbyde sejlads til fransk kontrollerede havne.
- 1807 14. juni sejrer Frankrig over Rusland tæt ved den russiske grænse. Ved Freden i Tilsit lover zar Alexander at tvinge Danmark, Portugal og Sverige til at tiltræde Fastlandsspærringen. Til gengæld får tsaren frie hænder til at annektere Finland.
- 1807 Ovenpå Freden i Tilsit frygter England at miste adgangen til det baltiske korn, som det var afhængig af, da Napoleon nu uhindret kan angribe det neutrale Danmark. England giver Danmark valget mellem alliance eller krig.
- 1807 Da Danmark ikke vil indgå i alliance med England og udlevere flåden, landsætter England fra den 16.-17. august tropper på Sjælland.
- 1807 29. august besejrer englænderne en dansk landeværnshær ved Køge (Træskoslaget), som skulle komme det fra søsiden og landsiden belejrede København til hjælp.
- 1807 Københavns bombardement 2.-4. september. Hovedstaden kapitulerer og flåden udleveres. De sidste engelske tropper forlader Sjælland i oktober.
- 1807 Danmark erklærer England krig, og den 31. okt. bliver Danmark og Frankrig allierede. Kronprins Frederik håber, at alliancen vil sikre helstaten. Danmark går med i Fastlandsspærringen.

- 1807-14 Kystkrigen mod England fører til utallige små træfninger men ingen store slag. I Danmark og Holsten opføres over 100 nye skanser og flåden erstattes af små kanonbåde.
- 1808 Sindssyge Christian VII dør. Frederik VI bliver enevældig konge.
- 1808 I marts 1808 erklærer Danmark-Norge krig mod Sverige. Kampe langs den norsk-svenske grænse samt hungerperioder i Norge. Norge reddes af, at Rusland invaderer Finland. Danmark og Frankrig havde planlagt invasion af Sydsverige, men den britiske flåde og Napoleons tøven umuliggør planens gennemførelse. Udgifterne til at mætte Napoleons franske og spanske tropper og heste er første skridt på vejen imod statsbankerotten i 1813.
- 1808 I august gør de spanske tropper i Danmark oprør mod Napoleon, efter at der er ubrudt oprør i Spanien mod franskmændene.
- 1809 I maj erobrer Englænderne Anholt.
- 1809 Sverige må afstå Finland til Rusland. Russiske diplomater foreslår svenskerne Norge som en potentiel territorial kompensation.
- 1809 Svenske kong Gustav IV Adolf afsættes ved militærkup, da han vil fortsætte krigen mod Rusland. Barnløse Karl XIII vælges til ny konge. Den danske kong Frederik VI er en kort overgang kandidat som ny svensk kronprins. Ny kronprins bliver den franske marskal Jean Baptiste Bernadotte, der ikke vil genvinde Finland men i stedet erhverve Norge. 10. december 1809 slutter den danske stat fred med Sverige.
- 1811 Det Kgl. Frederiks Universitet grundlægges i Christiania (Oslo).
- 1812 Dårlig høst medfører hungersnødstrussel i Norge. Engelske skibe opsnapper danske kornforsyningskibe til Norge under krigen, og det samme gør endog franske kapere.
- 1812 Danmark lover 10.000 soldater til Napoleons rådighed i Nordtyskland.
- 1812 Sverige og Rusland indgår traktat om fælles angreb på Sjælland, som skal tvinge Danmark til at afstå Norge til Sverige. De forsøger sig også ad diplomatisk vej og lover Danmark territorial kompensation i Nordtyskland.
- 1812 Napoleon angriber Rusland. Den danske udenrigsminister Rosenkrantz råder kongen til at slutte alliance med Napoleons fjender, men kongen er som mange andre overbevist om at Napoleon vil sejre. I december må blot 4.000 af en halv million soldater fra den franske hær flygte.

- 1813 Frederik VI lader sine tropper i Nordtyskland kæmpe side om side med russerne imod franskmændene, men han fortryder, da England støtter Sveriges krav om at få Norge.
- 1813 Desperate Frederik VI sender tronfølgeren prins Christian Frederik til Norge som statholder og øverstbefalende. Nordmændenes nationale stolthed var blevet styrket under krigen og hungersnødperioderne. Kronprinsen skulle fastholde nordmændenes kongetroskab og helstatsloyalitet.
- 1813 Statsbankerotten.
- 1813 Diskuteret, hvorvidt hele den danske stat skulle skifte navn. Forslagene "Dannora" eller "Dannorig" skulle markere et ligeværd og et evigt bånd mellem Danmark og Norge.
- 1814 3. januar rejser kongen fra København til Fyn.
- 1814 7. januar indser Frederik VI at Norge må opgives. Norge tvinges i union med Sverige, men får lov til at beholde deres egen nyudarbejdede Grundlov.
- 1814 Skolereform
- 1814 Udkast til en demokratisk forfatning i Danmark. Kong Frederik VI indfører censur og forsøger at forhindre at de liberale tanker fra Norge spreder sig til Danmark.
- 1840'erne Skandinavisme. Tilhængerne ønskede en forenet skandinavisk region (DK, N, S) eller endog et rigsfællesskab baseret på landenes fælles sproglige, kulturelle og politiske arv. Bevægelsen var blandt baseret på frygt for, at landene hver for sig ikke ville kunne forsvare sig mod Preussen og Rusland.
- 1848-51 1. Slesvigske Krig – borgerkrig. Kong Oskar I af Sverige-Norge, søn af Bernadotte, sender soldater til Danmark for at hjælpe mod prøjserne under Treårskrigen.
- 1849 Junigrundloven.
- 1864 2. Slesvigske Krig – det totale danske nederlag.
- 1871 Tysklands samling.
- 1905 Norge selvstændigt – igen tale om ublodig unionsbrud med Sverige. Mange nordmænd kræver et kulturelt opgør med det dansk-norske kulturfællesskab. Der kommer norske retskrivningsreformer.
- 1905 Danmark og Norge skændes om Østgrønland.
- 1917 Finland selvstændigt

- 1918 Island reelt selvstændigt fra Danmark – dog først officielt med republikken Island i 1944.
- 1941 Norgeshjælpen fra Danmark til Norge under verdenskrigen begynder.
- 1940'erne I slutningen af 1940'erne diskuteres et nordisk forsvarsforbund.
- 1973 Danmark medlem af EF.
- 1995 Sverige og Finland meldt ind i EU.
- 2009 Grønland får selvstyre.
- 2009 En svensk historiker foreslår oprettelsen af Forbundsstaten Norden.
- 2012 Kritik af at Folketinget ikke har planlagt markering af 1814 i 2014. Fører snart til flere tiltag.

Tidslinie for dansk og norsk identitet

- 1745 »Det kongelige Danske Selskab til den nordiske Historie og Sprogets Forbedring«. Holberg mfl. vil have unge akademikere til at skrive på dansk i stedet for på fransk eller tysk. Danske og norske akademikere fra borgerskabet kæmper for at få statsembeder på bekostning af tysktalende embedsmænd. P.A. Heiberg betvivler holstenernes loyalitet, fordi Holsten statsretligt hørte ind under det tysk-romerske rige indtil 1806.
- 1767 Den norske bispesøn E. Hagerup udsender *Brev om Kierlighed til Fædrelandet*, hvor han gør op mod den kosmopolitiske patriotisme og i stedet forbinder den patriotiske loyalitet med fødelandet. I Hertugdømmerne og Norge eksisterer dog et dobbelt fædrelandsbegreb (= både fødelandet og for nordmændenes vedkommende Danmark-Norge).
- 1770 Op mod 40.000 nordmænd bor i Danmark (4,5% af befolkningen).
- 1770-73 Trykkefrihedsperioden under Struensee medfører norske krav om flere nordmænd i administrationen, særnorske institutioner, norsk bank og universitet.
- 1771 Den senere norske biskop Johan Nordahl Bruns forbudte nationalpatriotiske fædrelandssang: *For Norge, Kjæmpers Fødeland*.
- 1773 Johan Nordahl Brun udsender: *Til Nordmænd om Troeskab mod Kongen og Kierlighed til Fædrelandet...* Forskellen mellem nordmænd og danskere skyldtes forskellen på dansk og norsk natur. De norske bjergboere var mere hårdføre end de magelige danske

- lavlændere. Norskheden karakteriseret ved hårdforhed, ærlighed, frihed og kongetroskab. Både nordmænd og danskere var dog borgere i samme stat, nød fælles fordele og byrder, og derfor gik troskaben til staten fra Nordnorge til Kiel.
- 1779 Den krigeriske og anti-svenske nationalsang *Kong Christian* udkommer. Efter Slaget på Reden udkommer over 150 forskellige patriotiske sange og det samme skete efter 1807. Efter 1814 vinder den ukrigeriske folkesang frem.
- 1787 Hans Arentz udgiver *Grundtegnning af den fornuftige norske Patriotisme*, hvor han argumenterer imod det dobbelte fædrelandsbegreb. Nordmændenes fædreland er ikke Danmark-Norge men fødelandet Norge.
- 1788 Landboreformerne. Frihedsstøtten rejses til minde om stavnsbåndets ophævelse.
- 1789-90 ”Tyskerfejden”. Den tysksprogede elite lægges for had af borgerskabet i Danmark og Norge, der vil have adgang til statsembeder. Den danske stats regering var i sprog og kultur overvejende tysk. Jyske proprietærers angreb på regeringens reformpolitik får dog borgerskabet til at bakke op om regeringen og reformerne. ”Tyskerfejden” var ikke udtryk for nationalisme, da der ikke fandtes ideer om en nationalstat eller national autonomi i Danmark.
- 1790 Inspireret af britisk parlamentarisme og den franske revolution mødes 4 norske købmænd med en svensk udsending for at diskutere separation fra Danmark. Dette er det eneste kendte norske separatistiske forsøg før 1807. Der var ikke bred folkelig opbakning til løsrivelse fra Danmark.
- 1797 Den danske præst Michael Gottlieb Birckner udsender skrift om trykkefrihed: *Om Trykkefriheden og dens Love*.
- 1798 Den norskfødte jurist Peter Collett kalder ideen om en kongemagt af Guds nåde for afsindig.
- 1799 Trykkefrihedsforordningen af 27. september 1799 – genindfører censuren i Danmark.
- 1801 Slaget på Reden 2. april betragtes helt fejlagtigt som en glørværdig sejr for den danske stat. 1.000 danskere og nordmænd hylides i Norge, Danmark og Hertugdømmerne for at have ofret sig for fædrelandet. Statspatriotismen samler befolkningerne og England lægges for had. Slaget ender 80 års fred.
- 1806 Det tysk-romerske rige opløses og Holsten bliver statsretligt en del af Danmark.

- 1807 Brevcensur.
- 1807-14 Under krigen falmer nordmændenes kongeloyalitet og statspatriotisme til fordel for nationalpatriotisme. Frederik VI forsøger at bekæmpe tendensen via korntransporter, oprettelsen af norsk universitet m.m.
- 1809 Selskabet for Norges Vel. Ønskede at gøre Norge til en selvforsynende økonomisk enhed. I både Danmark og Norge førte man en kamp mod udenlandske (luksus)produkter og søgte at fremme den hjemlige produktion.
- 1809 Svenskerne afsætter kong Gustav 4. Adolf. Nordmænd og danskere øjner mulighed for et fælles nordisk rige under Frederik VI.
- 1813 Jens Krag Høst foreslår i sit ugeblad »Dannora« at kalde Danmark-Norge for Dannona. Andre foreslår Dannorig. Efter 1814 hævdede den danskfjendtlige historiker Jens Chr. Berg, at danskerne var ude på at omdøbe Norge til Norddanmark.
- 1813 Statsbankerotten og krigen underminerer befolkningernes tillid til kongen og staten. Især i Norge og Hertugdømmerne dalede tilliden. Men også i Danmark undlader landets førende avis at bringe hyldesttaler og digte på kongens fødselsdag.
- 1813 Norges statsholder fra maj 1813 Christian Frederik indkalder efter statsbankerotten norske købmænd for at diskutere oprettelsen af en norsk bank. Det var første gang, at nordmænd fra hele landet mødtes for at diskutere politik.
- 1814 Tabet af Norge og den økonomiske situation gør kongen upopulær i Danmark og Norge. I Norge blomstrer den nationale begejstring.
- Den norske livgarde forlader Danmark og norske studenter ophører med at søge til København. Nordmændene må betale den danske stat for at få det, de opfattede som den norske flåde.
- Frederik VI vil have at Norge skal glemmes og fællestiden fortrænges. Fra offentlig side udsendes pamfletter under pseudonymer, hvor der argumenteres for at ”tabet af Norge” i virkeligheden har været en velsignelse, da Norge udgjorde en økonomisk byrde for Danmark. Påstanden var lodret løgn.
- 1814 I januar skriver grev Holstein Holsteinborg et udkast til en dansk forfatning. I de flg. år udtrykker flere ønske om en dansk grundlov. Frederik VI lukker postforbindelsen til

- Norge, fordi de norske aviser bringer indlæg mod enevælden og med krav om en dansk grundlov.
- 1814 17. maj Eidsvold. Både under og efter den grundlovgivende forsamling på Eidsvold stredes nordmændene indbyrdes. Nogle blev beskyldt for at være dansksindede, andre for at være svensksindede.
- 1814 Nordmændene vælger Christian Frederik til konge efter Eidsvold (Norges grundlov). Da Sverige tvinger Norge i union gøres Chr. Frederik til syndbuk. Nationalt vakte nordmænd beskylder ham for manglende fædrelandskærlighed og for at besidde en svag dansk karakter. Nogle nordmænd anerkender til gengæld Chr. Frederiks rolle i forbindelse med grundloven. I Danmark får han heltestatus blandt liberalister, der ønsker sig en dansk grundlov.
- 1814 Nordmændene erklærer officielt det dansk-norske sprog for norsk. Nogle nordmænd vedbliver at kalde sproget for dansk, dansk-norsk, norsk-dansk eller blot for modersmålet. I Danmark ser nogle erklæringen som et sprogkup. Den norske officer og professor G.F. Lundh foregriber nynorsk, da han går ind for et særnorsk sprog. Den interne norske sprogstrid fortsætter op til nutiden.
- 1815 Nordmændene gør krav på Grønland, Island og Færøerne. Island blev af nationalistiske nordmand anskuet som en ufordærvet tidslomme, hvor det særegne norske sprog og kultur fandtes.
- 1815 17. maj udnævner odenseanere Chr. Frederik til præsident for et litterært selskab. Udnævnelse kan ses som en længsel efter en dansk grundlov og et angreb på Frederik VI.
- 1815 Grundtvig udsender oversættelse af Saxo og Snorre. Grundtvig var begyndt med at oversætte Snorre, men efter adskillelsen kastede han sig også over Saxo. Værkerne skulle vække den danske og norske folkeånd. Grundtvig skrev på nutidens bondesprog, da han mente, bondens sprog og skikke lå tættere på forfædrenes. Netop sproget vakte kritik i både Danmark og Norge ("lave Ølhuus Stii"). I 1832 oversatte nordmændene selv Snorre (hvis vigtighed iflg. forfatterne kun blev overgået af biblen og salmebogen).
- 1816 Wergeland udsender bogen *Danmarks politiske Forbrydelser*.
- 1819 Jødefejden i København og provinsen. Jøderne – men også kongen og regeringen – blev lagt for had p.g.a. den økonomiske krise. Krisen havde tråde tilbage til krigen.

- 1819 »Selskabet til de skønne Videnskabers Forfremmelse« udskriver en konkurrence om en nationalsang. Juliane Maria Jessen vinder foran bl.a. Oehlensläger. Inspireret af den danske konkurrence udskriver man i Norge en tilsvarende. Her vinder Henrik Anker Bjerregaard med *Sønner af Norge*.
- 1821 Stortinget anerkender konventionen vedr. gældsopgøret ovenpå skilsmissen fra Danmark. Karl Johan holdt troppeøvelse udenfor Christiania for at true Stortinget til en anerkendelse af konventionen. Stormagterne bakkede også op om de danske økonomiske krav.
- 1821 Nationalflaget var et vigtigt nationalt symbol. I 1814 havde Norge tilført en løve til Dannebrog, men først i 1821 fik Norge deres nuværende flag (norske nationalist var imod at bruge det svenske flag eller det norsk-svenske unionsflag). Fr. Meltzer fra Bergen stod bag flaget med flg. begrundelse: rød, hvid og blå var samme farver som trikoloren og skulle symbolisere ”frihedens farver”. Den røde og hvide farve var Norges ”oprindelige farver”, mens den blå farve henviste til unionen med Sverige.
- Frederik VI nedlagde i 1834 forbud mod private (nationalisters) flagning med Dannebrog uden tilladelse.
- 1826 Første biografi om Absalon. I stedet for den fællesnordiske oldtid kom den danske Valdemartid i fokus hos tidens forfattere (bl.a. Grundtvig og Ingemann) – og man tegnede et historisk fjendebillede af tyskerne. I Valdemartiden havde det danske rige rejst sig til en ny stormagt, og det håbede forfatterne i 1800-tallet ville ske igen.¹⁶ Takket være skolereformen i 1814 fulgte bønderne med i litteraturen.
- 1826 P.g.a. gældsopgøret efter 1814 kommer der først nu en handelsaftale mellem Danmark og Norge.
- 1827 Første professionelle Teater i Norge.
- 1829 Grev Holstein udlover præmie for en Danmarkshistorie, der kun berørte Norge og Hertugdømmerne, når det var nødvendigt. Den nationale historieskrivning kom til at handle om ’folkets historie’ ikke statens, kongernes eller stormændenes historie.

¹⁶ Ingemann: *Valdemar den Store og hans mænd* (1824): ”Hvad Danmark var, kan det atter blive / Endnu er Fædrenes Aand i Live / Men naar den slumrer i kraftløs Stund / Og glemmer Livet i døsig Blund / Da rejs dig atter fra Altergraven / Du høie Axel med Bispestaven! / Advar os fra Udslettelsens Dom, / Og vis os hvorfra vor Frelse kom!

- 1830 Før 1830 var Oehlenschläger, Baggesen, Grundtvig og Ingemann de bedst kendte forfattere i Norge. Kulturnationalister såsom Henrik Wergeland kræver i 1830'erne almuebiblioteker med værker af norske forfattere. Først i anden halvdel af 1800-tallet bliver den norske litteratur for alvor adskilt fra den danske, selvom Henrik Ibsen, Bj. Bjørnson og Knut Hamsun fortsatte med at udgive deres bøger i København.
- 1831 Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie. Tiltaget kan ses som et forsøg på et nationalt dannelsesprojekt.
- 1831 Grundtvig: *Politiske Betragtninger med Blik paa Danmark og Holsteen*. Tidligere havde Grundtvig (*Thryms Kvilde, 1815*) beskyldt Sverige for at have stjålet Norge. I 1831 hævdede Grundtvig, at adskillelsen havde været et gode, da den havde gjort det klart, hvem der af egen fri vilje ønskede at være en del af det danske fællesskab. Dette blev nu den røde tråd i dansk historieskrivning, selvom forfattere kunne udtrykke håb om en genforening.
- 1844 Først efter kong Karl Johans død kan nordmændene fejre nationaldagen den 17. maj uden hindringer. Den svenske konge havde modsat sig fejringen.
- 1840-erne Skandinavismen var en politisk bevægelse, der ønskede et tættere bånd eller ligefrem rigsfællesskab mellem Danmark, Norge og Sverige. Bevægelsen opstod, fordi Sverige følte sig truet af Rusland og Danmark af tyskerne. I den 1. Slesvigske Krig (1848-51) tilbød norske og svenske tropper Danmark assistance. I den 2. Slesvigske Krig (1864) tøvede Sverige med at sende assistance, p.g.a. Preussens stigende magt. Skandinavismen har stadig tilhængere.
- 1855-64 »Nordisk Universitets Tidsskrift« – formålet var at befæste båndet mellem nordens fire universiteter. I 1878 udkommer »Nordisk Tidsskrift«.
- 1884 Parlamentarismens sejr i Norge var et søm i ligkisten på det dansk-norske kulturfællesskab. Efter 1814 forblev norske kunstnere og forfattere ved med at orientere sig mod København. I anden halvdel af 1800-tallet dominerede norske forfattere såsom Ibsen, Bjørnson, Kielland og Hamsun det litterære kulturfællesskab. Men da de norske bønder kom til magten i 1884 førte de en konsekvent national og pietistisk politik, der undertrykte forfatterens ytringsfrihed og sidestillede landsmålet (nynorsk) med rigsmålet (bokmål). De norske forfattere beklagede dette forsøg på at afbryde kulturfællesskabet.

- 1899 Nordisk Forening – formålet var oprindeligt at fremme etiske og religiøse opgaver for Nordens ungdom. Senere blev formålet at fremme kendskab, forståelse og samliv mellem nordens folk.
- 1905 Norges selvstændighed fra Sverige mødte fuld opbakning i Danmark, men mange nordmænd krævede nu et kulturelt opgør med dansketiden og den vedvarende forbindelse med Danmark. I 1907 kom den første af en række retskrivningsreformer. ”Danske bynavne” ændret (Kristiania blev til Oslo i 1925), krav om udlevering af norsk arkivmateriale fra rigsarkivet, tilbagekøb af rettigheder til de norske forfatteres værker samt strid om Grønland. Nicolai Wergelands bog om Danmarks politiske Forbrydelser genudgives.
- 1914 17. maj. 100 års jubilæet for Eidsvold-grundloven. Herhjemme var Roskilde centrum for fejringen. En norsk deputation – bestående primært af herboende norske embedsmænd – samt danske politikere nedlagde en krans på Christian VIII's grav i Roskilde Domkirke. Det danske kongepar var i Frankrig, så det var prinsen, der måtte afholde den officielle middag efterfølgende.
- 1919 Foreningen Norden oprettet med et pacifistisk formål om at undgå en ny verdenskrig.
- 1940-45 Danmark sender nødhjælp til norske børn under den tyske besættelse. Det gode forhold genetableres mellem Danmark og Norge. »Fondet for Dansk-Norsk Samarbejde« oprettes efter krigen på norsk initiativ.
- 1952 Nordisk Råd. Nordisk samarbejde undtagen mht. økonomi, udenrigspolitik og forsvar.
- 1972 Danskerne stemmer sig ind i EF. Norge ikke medlem. Det forskellige syn på EF er igen med til at fjerne landene fra hinanden. Sverige og Finland medlem af EU i 1995.

Formål

I januar 2014 er det 200 år siden den danske stat måtte afstå Norge til Sverige ved Kielerfreden. 434 års politisk union mellem Tvillingeriget Danmark-Norge var slut. Danmark blev dermed en af Revolutions- og Napoleonskrigenes helt store tabere. Norge vedtog efter afståelsen sin egen moderne grundlov, som landet fik lov til at beholde, selv om det blev tvunget i union med Sverige.

Nederlaget i 1864 og den efterfølgende afståelse af hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenburg kom til helt at overskygge for tabet af Norge. Først i de senere år er historikerne begyndt at rette fokus på 1814, og den betydning det relativt fredelige brud med Norge har haft både for den danske selvforståelse og for vores forhold til nordmændene.

Formålet med undervisningsforløbet er at gøre eleverne bekendte med Tvillingeriget Danmark-Norge samt følgevirkningerne af skilsmissen i 1814.

Undervisningsmaterialet ligger også i en printvenlig version på www.middelfart-museum.dk under fanen Aktiviteter.

Yderligere oplysninger fås ved henvendelse til:

Videncenter Vejlbj, Skoleafdelingen
Att.: Skolekonsulent Lars Jensen
Vejlbjvej 9, 5500 Middelfart
www.middelfart.dk
Tlf.: 88 88 55 00 Direkte: 88 88 57 44

eller

Middelfart Museum
Algade 8, 5500 Middelfart
www.middelfart-museum.dk
info@middelfart-museum.dk
Tlf.: 64 41 47 41

Middelfart
KOMMUNE

MiddelfartMuseum